

від'ємного зростання ВВП та значного первинного дефіциту бюджету (pb) через витрати на оборону є головними чинниками зростання боргу. Важливо зазначити, що значна частина допомоги надходить у формі пільгових кредитів. Звичайно вони мають низьку відсоткову ставку та тривалий пільговий період, вони все одно залишаються боргом, який потребуватиме рефінансування у майбутньому.

Висока частка короткострокових зобов'язань створює значний rollover risk, особливо в умовах обмеженого доступу до міжнародних комерційних ринків. Девальвація національної валюти автоматично збільшує реальну вартість валютного боргу і веде до його неконтрольованого зростання.

Відповідно до методології МВФ та Маастрихтських критеріїв ЄС, граничним рівнем боргу вважається 60% ВВП. Україна в умовах війни перевищує ці показники і вимагає специфічних підходів до управління, відмінних від стандартних моделей стабілізації. Інші країни ЄС мають вищі показники боргу, але вони мають перевагу у вигляді стабільної валюти (євро) та доступу до ліквідності Європейського центрального банку. Наприклад співвідношення державного боргу до ВВП у Греції 154,2%, а в Італії 134,9% [2].

Дослідження теоретичних засад та поточного стану боргової політики України підтверджує, що борг є необхідним ресурсом для виживання економіки у короткостроковому періоді. Однак у довгостроковій перспективі критично важливим є перехід до структури боргу, яка б мінімізувала валютні ризики та сприяла продуктивному використанню залучених коштів для відновлення економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Міністерство Фінансів України. *Access Denied*. URL: https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg_osn_inf (дата звернення: 20.04.2026).
2. Government finance statistics. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_finance_statistics (date of access: 20.04.2026).
3. Sovereign Risk and Debt Sustainability Analysis for Market Access Countries. IMF. URL: <https://www.imf.org/en/publications/dsa/sovereign-risk-and-debt-sustainability-analysis-for-market-access-countries> (date of access: 20.04.2026)..

Дембровський Я.А.,
здобувач освіти, ОПП «Економіка», 3 курс,
Науковий керівник: Палієнко Т.П.,
PhD з економіки, старший викладач кафедри економічної теорії
Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЇХ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна війна поставила мільйони українців перед складним і болісним вибором: залишатися вдома чи шукати безпечніше місце за кордоном. Для багатьох це було не просто питання безпеки, а рішення, яке визначало подальше життя, роботу та майбутнє родини. Ці індивідуальні рішення швидко переросли у масштабні міграційні процеси, які набули масового, вимушеного і тривалого характеру. Важливою особливістю таких демографічних змін стало те, що значна частина тих, хто виїхав, є економічно активними та освіченими людьми. Країна втратила не просто велику частину населення, але вагомий людський ресурс, який формував основу економічного розвитку.

Майбутнє процвітання країни значною мірою залежатиме від здатності держави розробити комплексну політику, спрямовану на подолання наслідків воєнної міграції та

повернення громадян. Водночас такі рішення потребують глибшого розуміння того, як саме міграційні процеси вплинули на економіку України, що й актуалізує дане дослідження.

Передусім варто звернути увагу на феномен так званої статистичної ілюзії зменшення безробіття. На перший погляд, динаміка ринку праці зі зниженням рівня безробіття після піку 2022 року створює враження поступової стабілізації, проте це не повноцінне відновлення економіки, адже воно пояснюється не зростанням зайнятості, а різким скороченням самої робочої сили (рис. 1).

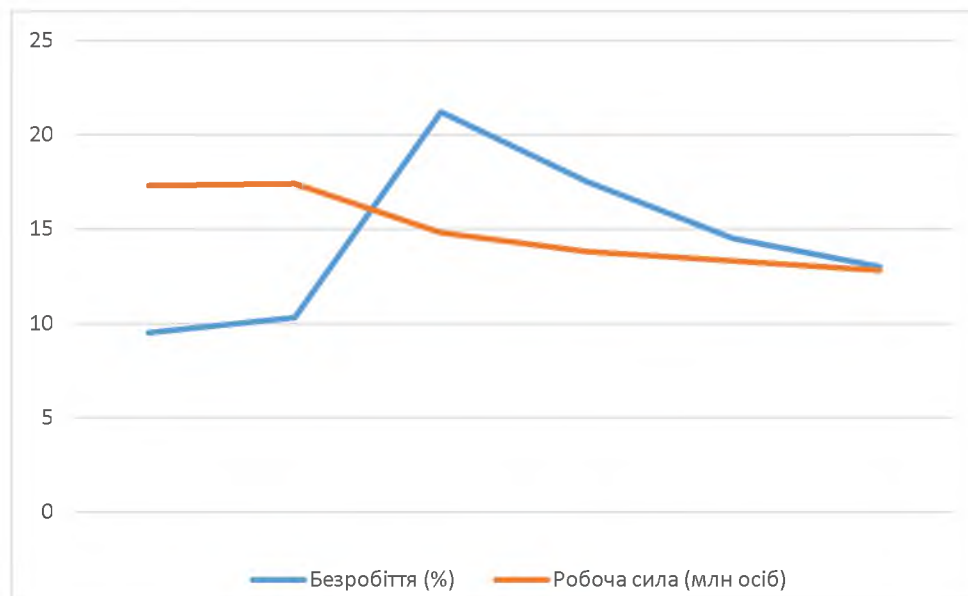

Рис. 1. Динаміка безробіття та робочої сили в Україні у 2020–2025 рр.

Джерело: створено автором на основі [1-3]

Як видно з рисунка 1, після різкого зростання безробіття у 2022 році (до понад 20 %) спостерігається його поступове зниження до близько 12–13 % у 2025 році. Водночас чисельність робочої сили демонструє стійку спадну динаміку: з приблизно 17,4 млн осіб у 2021 році до орієнтовно 12,9 млн осіб у 2025 році. Таким чином, зниження рівня безробіття відбувається паралельно зі скороченням економічно активного населення, що свідчить про його статистичний, а не економічний характер. Частина потенційно безробітних вибула з національного ринку праці внаслідок зовнішньої міграції та внутрішнього переміщення, що знижує репрезентативність офіційних показників.

Така деформація статистики тісно пов'язана з іншою серйозною проблемою, а саме дефіцитом кадрів. Скорочення чисельності економічно активного населення не усуває дисбалансів на ринку праці, а лише змінює їхній характер. Якщо раніше основною загрозою було масове безробіття, то тепер дедалі відчутнішою стає нестача працівників у окремих секторах економіки. Наприклад у 2021 році на одну вакансію претендувало приблизно 4 особи, то вже у 2022 році цей показник зріс до 9 [4]. Проте в умовах війни така ситуація не вказує на надлишок робочої сили, оскільки справжня проблема полягає у структурному дисбалансі, коли пропозиція праці не відповідає запитам економіки за кваліфікацією, місцем проживання та фахом, що спричиняє нестачу потрібних роботодавцям працівників.

Ще одним важливим наслідком міграції є посилення так званого зарплатного парадоксу, який відчутно впливає на бізнес. Його суть полягає в тому, що заробітна плата зростає не через підвищення ефективності праці, а через нестачу працівників, коли пропозиція робочої сили скорочується, роботодавці змушені підвищувати оплату праці, щоб утримати персонал або залучити нових працівників. У звичайних умовах зростання зарплат має супроводжуватися зростанням продуктивності, однак у воєнній економіці цей зв'язок послаблюється (рис. 2).

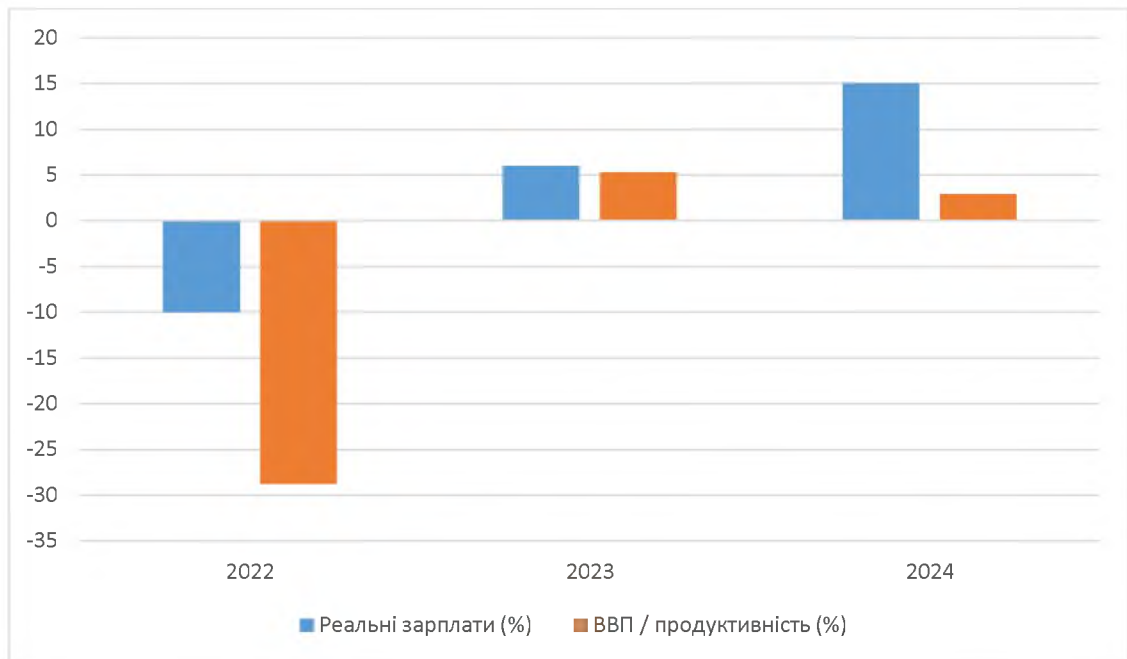

Рис. 2 Динаміка реальних заробітних плат та ВВП в Україні, %, 2022–2024 рр.
Джерело: побудовано автором на основі [2-3]

Як видно з рисунка 2, після різкого падіння у 2022 році обидва показники почали відновлюватися, однак темпи зростання заробітних плат є вищими, ніж темпи відновлення ВВП. Проблема полягає в тому, що таке зростання зарплат збільшує витрати бізнесу без відповідного зростання результатів. У 2022 році реальні зарплати скоротилися, але вже у 2023–2024 роках почали відновлюватися, тоді як продуктивність праці зростала значно повільніше. У результаті таких дій суб'єкти господарювання опиняються в ситуації, коли витрати на персонал збільшуються швидше, ніж створюється нова вартість, що негативно впливає на їхню конкурентоспроможність. Таким чином, міграція створює не лише соціальні, а й виробничі проблеми. Підприємства втрачають доступ до необхідних трудових ресурсів, змушені підвищувати зарплати, але не мають достатніх можливостей для одночасного підвищення продуктивності. У результаті зростає собівартість продукції, зменшується прибутковість і звужуються можливості для інвестування та розвитку.

Водночас вплив міграції не є однозначно негативним, оскільки важливу роль відіграють грошові перекази трудових мігрантів, які підтримують доходи домогосподарств і внутрішній попит [6, с. 175]. У попередні роки обсяг таких переказів був значним і навіть перевищував доходи окремих галузей економіки. Так, у 2020 році він становив близько 12 млрд дол. США, а у 2021 році досяг пікового рівня, який склав 18,1 млрд дол. США і зробив ці надходження одним із основних джерел валютних ресурсів [5]. Проте під час повномасштабної війни цей канал послабився через зміну структури міграції, зокрема її мотивів, а також через обмеження виїзду чоловіків призовного віку та загальне ускладнення перетину кордону. У результаті обсяги переказів скоротилися і вже не можуть повною мірою компенсувати втрати економіки.

Крім того, значна частина економічної активності українців перемістилася за кордон. Люди, які виїхали, працюють, сплачують податки і формують попит вже в інших країнах, що сприяє їхньому економічному зростанню. Таким чином, частина українського людського капіталу фактично працює на розвиток інших економік, тоді як Україна втрачає важливий ресурс для власного відновлення [7].

Для стабілізації економіки та повернення людського капіталу державі необхідно розробити цілеспрямовану політику для залучення не лише власних громадян, а й кваліфікованих працівників-іммігрантів з інших країн. Водночас стратегічним пріоритетом має залишатися розвиток вітчизняної робочої сили. Для цього потрібні державні інвестиції в освіту та професійне навчання, особливо в тих галузях, які найбільше відчувають нестачу кадрів [8]. Не менш

важливим є підвищення якості базових соціальних послуг. Передусім це стосується систем охорони здоров'я та освіти, а також розширення підтримки сімей з дітьми, що створює передумови для довгострокового закріплення населення в країні. Зрештою, дієвим стимулом для повернення українців може стати запровадження спеціальних репатріаційних грантів і безвідсоткових кредитів для тих, хто планує відкривати власний бізнес або започатковувати виробництво [4].

Отже, міграційні процеси в умовах війни стали одним із основних факторів дестабілізації економіки України. Вони впливають на ринок праці, спричиняючи скорочення робочої сили та формуючи дефіцит кадрів у окремих секторах, ускладнюють діяльність бізнесу через зростання витрат на оплату праці та водночас послаблюють макроекономічну стійкість. Наслідком цього є поглиблення структурних дисбалансів, зниження конкурентоспроможності підприємств і звуження можливостей для економічного відновлення. У цих умовах державі життєво необхідно сформувавши комплексну політику, спрямовану на повернення громадян, задля сталого економічного розвитку України в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. *Зайнятість та безробіття населення у 2021 році* [Електронний ресурс]. URL: https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/help/report_development%20trend%202021/chapter_3.html
2. Національний банк України. Інфляційний звіт, квітень 2023 року [Електронний ресурс]. Київ : НБУ, 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q2.pdf
3. Центр економічної стратегії. Економіка України у 2024 році: макроекономічний огляд [Електронний ресурс]. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/Economy-Ukraine-2024-CES.pdf>
4. Іонін Є. Є., Загородний В. М. Вплив трудової міграції на ринок праці України в умовах війни та шляхи його відновлення // *Економіка і організація управління*. 2024. № 4 (56). С. 20–32. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2024.4.3>
5. Дем'янчук І. В. Економічні та соціальні особливості трудової міграції в Україні в період воєнного стану // *Modern research in world science : proceedings of the 4th International scientific and practical conference*. Lviv, 2022. С. 783–785. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/10/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-2-4.10.22.pdf>
6. Палієко Т. П. Грошові перекази трудових мігрантів в Україну в умовах воєнного стану. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи* : матеріали XI Міжнар. науково-практ. конф., м. Одеса, 10–11 жовт. 2025 р. Одеса, 2025. С. 175–177. URL: <https://surl.li/zcqvir>.
7. Палієнко Т. П. Міграційні процеси та адаптація ринку праці в умовах війни. *Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи: теорії та пропозиції* : матеріали доп. Міжнар. науково-практ. конф., м. Запоріжжя, 11–12 жовт. 2024 р. Львів-Торунь, 2024. С. 45–49. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-426-2-9>.
8. Горбань С. Ф., Біленко О. В., Трубнік Т. Є. Вплив міграційних процесів на економіку України. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 49. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-26>.

Добиш Т. Є.,
здобувачка освіти, ОПП «Економіка», 2 курс,
Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ТА АДАПТИВНІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Сучасна світова економіка функціонує в умовах високого рівня невизначеності, яка є наслідком складних трансформацій глобальної економічної системи. Посилення геополітичної